وتەی نۆزدەهەم

تایبەته به "ڕیسالـەتی ئەحـمەدی"یەوه

ما إنْ مدحْتُ محمداً بمقالتي

لكن مدحتُ مقالتي بمحمد!

بەڵێ، ئەم "وته"یە جوانە، بەڵام ڕەوشتەکانی پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلـم = کە لـه سەرووی "جوانی"یەوەن، جوانی‌یان پێ بەخشیوه!

ئەم وتەیە (لـەمعەی چواردەهەم) چوارده "نم"ی تێدایه:

نمی یەکەم:

سێ پێناسەری گەورە هەن کە پەروەردگاری خۆمانمان پێ دەناسێنن:

یەکەمیان: پەڕاوی گەردوونە، کە بەشێکمان لە شایەتی‌دانی ئەم پەڕاوە بیست، لەو سیازدە "لـەمعە"یەی کە لە "المثنوي العربي النوري"دا باس‌کران.

دووهەمیان: ئایەتی هەرەمەزنی ناو ئەم کتێبە گەورەیەی گەردوونە، کە کۆتایی پێ‌هێنەری کاروانی پێغەمبەرێتی‌یە، صلی الله علیه وسلـم.

سێ‌هەمیان: قورئانی پیرۆزە.

ئێستا دەبێ ئەم بەڵگە دووهەمە گۆیا(ناطق)یەی کە دواهەمین و سەرداری هەموو پێغەمبەرانە = صلی الله علیه وسلـم = بناسین و، بە ئەدەب و ڕێزەوە گوێی لـێ ڕابگرین:

بزانە کە ئەو بەڵگەیە "کەسێتی‌یەکی مەعنەوی"ی گەورەی هەیە. جا ئەگەر پرسیارت کرد و وتت: ئەو بەڵگەیە کێ‌یە و، ماهییەتەکەی چی‌یە؟ ئەوا لە وەڵامدا پێت دەوترێت:

ئەوە ئەو کەسەیە کە لەبەر گەورەیی مەعنەویی ئەو: سەر ڕووی زەوی بووە بە مزگەوتیو، مەککە بە میحرابی و، مەدینە بە مینبەری و، خۆیشی پێش‌نوێژی سەرجەمی ئیماندارانە کە لە پشتیەوە ڕیزیان بەستووە و، وتاربێژی هەموو مرۆڤایەتی‌یە و، یاساکانی بەختەوەری‌یان بۆ ڕوون دەکاتەوە و، سەروەری گشت پێغەمبەرانە، تەزکییەیان دەکات و بەوەش کە ئایینەکەی ئەم سەرجەم بناغەکانی هەموو ئایینەکانی ئەوانی لە خۆیدا کۆکردووەتەوە، ئەوا تەسدیقی هەموویان دەکات.. ئنجا گەورەی هەموو ئەولیاکانە، چونکە بەهۆی ڕووناکیی خۆری پێغەمبەرێتی‌یەکەیەوە پەروەردە و ڕابەری و ڕێنمایی هەموویان دەکات.. ئەم پێغەمبەرە = صلی الله علیه وسلم = جەمسەرێکە لە ناوەندی بازنەیەکی ذیکردا کە لە پێغەمبەران و صیددیقان و پیاوچاکان پێك‌هاتووە و هەموویان بە یەکدەنگ ئەو وشەیە دەڵێنەوە کە پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = پێی ڕاگەیاندوون.
درەختێکی نوورانیی وەهایە کە ڕەگ و ڕیشە مەحکەم و قایم و زیندووەکانی بریتین لە پێغەمبەران = علیهم السلام = بەهۆی ئەوەی کە بناغەی بانگەکانیان لە لایەن خواوەندەوەیە. لق و پەل و گەڵا سەوز و بەروبوومە جوان و بەتامەکانیشی ئەولیاکانن، کە بەهۆی ئەو زانیاری‌یانەی لە ڕێی ئیلهامەوە سەبارەت بە ناسینی خوای گەورە دەستیان کەوتووە، بوون بە لق و پەل و بەری ئەو درەختە. کەواتە ئەم پێغەمبەرە = صلی الله علیه وسلم = هەر دەعوایەك بڵێت، هەموو پێغەمبەران بە موعجیزاتیان و، ئەولیاکان بە کەرامەتەکانیان تێکڕا و بە یەکدەنگ شایەتیی بۆ دەدەن و تەسدیقی دەکەن.

بەم جۆرە، هەموو دەعوایەکی ئەم پێغەمبەرە = صلی الله علیه وسلم = مۆری هەموو مرۆڤە کاملەکانی گرۆی مرۆڤایەتیی بە سەرەوەیە. ئەوەتا دەبینیت کە ئەو دەفەرموێ: "لا إله الاّ الله" و بەمەش دەعوای "یەکتایی" خواوەند ڕادەگەیەنێت، ئەوا لە لایەن ڕابوردوو و ئایندە و لە هەردوو ڕیزە نوورانی‌یەکەوە، واتە لە خۆر و ئەستێرەکانی گرۆی مرۆڤایەتی‌یەوە کە لە بازنەی ذیکرەکەدان، هەمان وشە دەبیستیتەوە کە هەموویان دەیڵێنەوە و دووپاتی دەکەنەوە و، گشتیان لەمەدا یەکیان‌گرتووە، هەرچەندەش مەشرەب و ڕێبازیان لە یەکتر جیاوازە. وەك بڵێی ئەوان بەم یەکدەنگی‌یەیان بەم پێغەمبەرە = صلی الله علیه وسلم = دەڵێن: "صدقْتَ

وبالحق نطقتَ"! ئیتر ئایا چ وەهم و خەیاڵێك دەتوانێت بۆ بەرپەرچدانەوەی دەعوایەکی وەها دەست درێژ بکات کە شایەتیدانی کەسانێکی لەژمارەبەدەری ئەوتۆ پشتی گرتبێت کە موعجیزە و کەرامەتەکانیان تەزکییەیان بکات؟

نمی دووەم:

بزانە ئەم بەڵگە نوورانییەی کە بوو بە بەڵگە لەسەر "یەکتایی" خوا و، ڕێنمایی مرۆڤایەتیی بۆ "تەوحید" کرد، هەروەك بە ئەندازەی هێزی ئیجماع و تەواتوری هەردوو باڵی "پێغەمبەرێتی" و "ویلایەت" پشتگیری کراوە، سەدان ئاماژەی ناو کتێبە ئاسمانییەکانیش، وەك ئەو مزگێنییانەی ناو (تەورات و ئینجیل و زەبوور و زەبوورەکانی پێشین) تەسدیقی دەکەن[1].

هەروەها هێمای هەزاران ئیرهاصی زۆر، کە هەموویان بە چاو بینراون، تەسدیقی دەکەن.

هەروەها مژدەدانی چەندین دەنگ(هاتف) و شایەتیدانی موتەواتیری کاهینەکانیش تەسدیقی دەکەن.

هەروەها موعجیزەکانیشی دەبن بە بەڵگەی تەسدیقی ئەو. وەك موعجیزەی: لەتبوونی مانگ و، هەڵقوڵانی ئاو بە وێنەی کەوسەر لە نێوان پەنجەکانی و، هاتنی درەخت بەدەم بانگکردنیەوە و، بارینی باران یەکسەر لەگەڵ دوعای ئەودا و، تێربوونی خەڵکێکی زۆر لە خۆراکی کەمی و، قسەکردنی سووسەمار و گورگ و ئاسك و حوشتر و بەرد لە خزمەتیدا.. تا دەگاتە ئەو هەزاران موعجیزانەی کە زانایانی لێکۆڵەری فەرموودەی پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = ڕوونیان کردوونەتەوە.

هەروەها شەریعەتەکەشی، کە بەختەوەریی هەردوو دنیای لە خۆدا کۆکردووەتەوە، تەسدیقی دەکات.

ئەوەش بزانە کە هەروەك ئەم بەڵگە ناوبراوانەی ناو گەردوون تەسدیقی دەکەن، هەروەها خۆیشی وەك خۆر وایە و، بەڵگەیە لەسەر خۆی، کەواتە بەڵگە خۆییەکانیش تەسدیقی دەکەن! چونکە کۆبوونەوە و یەکگرتنی هەرچی ڕەوشتی جوان هەیە، بە یەکدەنگیی هەموو لایەنێك، لە زاتی ئەودا..

هەروەها کۆبوونەوەی بەرزترینی هەرچی ڕەوشتی بەنرخ و ڕەفتاری پاك هەیە لە کەسێتی‌یە مەعنەوی‌یەکەی‌دا کە بریتی‌یە لە "فەرمانبەری"یەکەی (ڕیسالەتەکەی)..

هەروەها هێزی ئیمانەکەی، کە هێزی زوهد و بەندایەتی و تەقواکەی شایەتیی بۆ دەدەن..

هەروەها کەماڵی باوەڕ بەخۆبوونی، کە ئەمەش بەسەرهاتەکانی ژیانی شایەتیی بۆ دەدەن..

هەروەها کەماڵی لێبڕان و توندوتۆڵیی لە کارەکانی‌دا و، هێزی نەترسانی لە هیچ هەڵس‌وکەوتێکی‌دا، کە ئەمەش هێزی دڵنیایی‌یەکەی شایەتیی بۆ دەدات..

هەموو ئەمانە، وەك ڕۆژی ڕووناك، شایەتی دەدەن لەسەر ئەوەی کە: بەڵێ ڕاستە، ئەم پێغەمبەرە = صلی الله علیه وسلم = دەستی بە حەقەوە گرتووە و ڕێگای حەقیقەتیشی گرتووەتەبەر.

نمی سێهەم:

بزانە کە "سەردەم" و "شوێن" دەورێکی گەورە و گرنگیان لە دادوەریی ژیری‌یەکان‌دا هەیە. جا ئەگەر حەزت لەم چەشنە دادوەری‌یە هەیە، ئەوا فەرموو با پێکەوە بڕۆین بۆ باشترین سەدە و چەرخی بەختەوەریی پێغەمبەرێتی، تاکو = با بە ئەندێشە و خەیاڵیش بێت = بە خزمەتی پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = شاد و بەختەوەر ببین، لە کاتێك‌دا کە لەسەر کارەکەی بەردەوامە و لە ئەنجامدانی ئەرکی سەرشانی‌دا کار دەکات. کەواتە چاوت بکەرەوە و بڕوانە..

یەکەم شت دەیبینین ئەوەیە کە:

کەسێکی لەعادەت بەدەر، دیمەنێکی لەڕادەبەدەر جوانی لەگەڵ ڕەوشتێکی لەڕادەبەدەر بەرزدا هەیە، ئەوەتا کتێبێکی خاوەن ئیعجازی بەنرخی بە دەستەوەیە و وتارێکی ئەزەلی ڕادەگەیەنێت کە بەسەر هەموو گرۆی ئادەمیزاددا، بگرە بەسەر هەموو جینی و ئینس و، تەنانەت بەسەر هەموو بوونەوەرانیش‌دا دەیخوێنێتەوە.

چەندە سەرسووڕهێنەرە! ئایا لەم وتارەدا چی دەڵێت؟

بەڵێ، شتێکی گرنگ دەڵێت و، لە هەواڵێکی گەورە دەدوێت. چونکە ئەو مەتەڵە حەل دەکات کە لە نهێنیی بەدیهێنانی جیهاندایە و، ئەو گرێ‌کوێرە و تەلیسمە داخراوەش دەکاتەوە کە لە نهێنیی حیکمەتی بوونەوەراندا هەیە و، لە بارەی ئەو سێ پرسیارە گرنگ و قورسەوە دەدوێت و وەڵامیان دەداتەوە کە ژیریی مرۆڤیان تێدا سەرسام و سەرگەردان بووە، چونکە هەر ئەو سێ پرسیارەن کە هەموو بەدیهێنراوان دەیانکەن و، دەڵێن: تۆ کێیت؟.. لە کوێوە هاتوویت؟.. بەرەو کوێ دەڕۆیت؟

نمی چوارەم:

تەماشای ئەم مرۆڤە نوورانی‌یە بکە و بزانە کە چۆن ڕووناکی لە حەق و ڕاستی‌یەوە بلاّو دەکاتەوە و، شەوگاری مرۆڤایەتیی کردووە بە ڕۆژی ڕووناك و زستانەکەشی بۆ کردووە بە بەهار. وەك‌بڵێی بوونەوەران شێوە و ڕوخساریان گۆڕاوە و ڕووگرژی لە ڕووی جیهاندا نەماوە و ئێستا دەم بە خەندە و دڵخۆش و کامەرانە.

چونکە ئەگەر لە دەرەوەی ڕووناکیی ڕێنمایی‌یەکانی ئەودا سەیری بوونەوەران بکەیت، ماتەمینگایەکی گشتیی تێدا دەبینیت و، بوونەوەرانی ناوی بە دوژمن و بیانی و نامۆ دێنە بەرچاوت و پێت وایە یەکتری ناناسن، تەنانەت دوژمنایەتیش لەگەڵ یەکتردا دەکەن و، تەنە بێ‌گیان و وشك و بێ‌دەنگ و سەنگەکانیشی بە چەند تەرمێکی سەرسووڕماوی حەپەساو دەبینیت و، زیندەوەران و مرۆڤەکانیش لەتاو لێدان و ئازاری نەمان و جودایی دەگرین و هەتیو کەوتوون..

ئەمەیە چییەتی(ماهیة)ی بوونەوەران لە دید و ڕوانینی ئەو کەسەی کە نەڕۆشتبێتە ناو بازنەی نووری ئەو کەسێتی‌یە و لەو ڕوانگەیەوە نەڕوانێتە بوونەوەران.

ئنجا وەرە لە ڕوانگەی نووری ئایین و بازنەی شەریعەتەکەی ئەم کەسێتی‌یەوە سەیری بوونەوەران بکە، بزانە چۆنی دەبینیت؟ بڕوانە چۆن وێنە و ڕوخساری جیهان لە شێوەی ماتەمینگا گشتی‌یەکەوە گۆڕرا و بوو بە مزگەوتی ذیکر و یادکردنەوە و کۆڕی جەزبە و شوکرانەبژێری و.. ئەو بوونەوەرانەش کە دوژمن و

بیانی بوون، گۆڕران بە هاوڕێ و برای خۆشەویست و.. تەنە بێدەنگ و گیانە مردووەکانیش بوون بە زیندووی دڵنەوایی‌بەخش و کار پێ‌سپێرراوی ژێربارخراو کە بە زمانی حاڵ دەستەڵات و توانای بەدیهێنەریان دەردەبڕنو.. زیندەوەرە چاو بە گریان و هەتیوەکانیش گۆڕران بە ذیکرخوێن و دەمپاراو بە تەسبیحات و شوکرانەبژێری خوای گەورە، لەسەر ئەوەی کە کۆتایی بە فەرمانبەری و کاری ئەوان هێناوە و حەواندوونیەتەوە.

نمی پێنجەم:

جمەوجووڵ و ئاڵوگۆڕ و جۆراوجۆری‌یەکانی بوونەوەران، بەهۆی ئەم نوورەوە، لە: (بێ‌مەبەستی و بێ‌نرخی و گاڵتەجاڕیی ڕێکەوت)ەوە، گۆڕان بە چەند نووسراوێکی پەروەردگاری و لاپەڕەکانی ئایەتە تەکوینی‌یەکان و ئاوێنەی دەرخستن و پیشاندانی ناوە جوانەکانی خواوەند، بە ڕادەیەك کە پلە و پایەی جیهان بەرز بووەوە و گەیشتە ئەوەی کە بوو بە کتێبی پڕ لە دانستی صەمەدانیی خواوەند.

ئنجا سەیری "مرۆڤ" بکە کە چۆن لەو پایە ئاژەڵی‌یە نزم و پەستەوە کە بە بۆنەی "کۆڵەواری" و "هەژاری" و، بەهۆی ئەو عەقڵەیەوە تێی کەوتبوو کە خەفەتەکانی ڕابوردوو لەگەڵ مەترسی‌یەکانی ئایندەی بۆ کاتی ئێستای دەگواستەوە، بڕوانە کە چۆن ئەو نوورە هات و ئەو کۆڵەواری و هەژاری و، عەقڵەی ڕووناك کردەوە و، وای لەو مرۆڤە کرد کە بەرەو چڵەپۆپەی بڵندی "جێ‌نشینی" سەربکەوێت و بەرز ببێتەوە! سەیر بکە و بزانە کە چۆن ئەو شتانەی بووبوون بەهۆی کەوتن و بەربوونەوەی = وەك کۆڵەواری و هەژاری و ژیری‌یەکەی = هەر ئەو شتانە بوون بەهۆی سەرکەوتن و بەرزبوونەوەی، بە بۆنەی ڕووناك بوونەوەیان بە نووری ئەم مرۆڤە نوورانی‌یە!

کەواتە ئەگەر ئەم کەسە نەبوایە، مرۆڤ و بوونەوەران و هەموو شتێك بەردەبوونەوە بۆ پلەی "نەبوون" و، نرخ و بەها و بایەخیان لە دەست دەدا! کەواتە ئەم جۆرە بوونەوەرە ناوازە و جوان و ڕەنگینانە پێویستیان بە کەسێکی وەك ئەم مرۆڤە لە عادەت‌بەدەر و پێناسەرو لێکۆڵەرە هەیە، تاکو ئاوا بیان‌ناسێنێت. جا

ئەگەر ئەم كەسە وجوودی نەبێت، دەبا بوونەوەرانیش هەر نەبن! چونكە ئەو كاتە بوونەوەران، سەبارەت بە ئێمە، هیچ واتا و ناوەرۆكێكیان تێدا نامێنێت.

نمی شەشەم:

ئەگەر دەڵێیت: باشە ئایا ئەم كەسە كێیە كە وا بووە بە خۆری گەردوون و، بە ئایینەكەشی كەماڵاتی بوونەوەران دەردەخات و، ئایا چی دەفەرموێ ؟

لە وەڵامدا پێت‌دەوترێت:

سەیر بكە و گوێ ڕابگرە، بزانە چی دەفەرموێ:

ئەوەتا هەواڵ و مزگێنیی بەختەوەری‌یەكی هەمیشەیی ڕادەگەیەنێت و.. پەردە لە ڕووی میهرەبانی‌یەكی بێ‌سنووردا لادەدات و بە ئاشكرا خەڵكی بۆ لا بانگ دەكات و.. شارەزا و ڕێ‌پیشاندەر و سەرپەرشتیكاری جوانكاری‌یەكانی دەستەڵاتی پەروەردگاریێتیی خواوەندەو، پێناسەر و دەرخەری نهێنی‌یەكانی گەنجینەی ناوە جوانەكانی خوای گەورەیە.

فەرموو لە ڕووی فەرمانبەری‌یەكەیەوە (كە پێغەمبەرێتی‌یەكەیەتی) سەیری بكە، دەبینیت: بەڵگەی حەق و، چرای ڕاستی و، خۆری هیدایەت و، هۆكاری بەدەست‌هێنانی بەختەوەری‌یە..

ئنجا لە لایەنی كەسایەتی‌یەكەیەوە (واتە بەندایەتی‌یەكەی بۆ خوای گەورە) سەیری بكە، دەبینیت: نموونەی میهرەبانیی خوایی و، پەیكەری بەزەیی پەروەردگاری و، شەرەفی حەقیقەتی مرۆڤایەتی و، ڕووناكترین گوڵی بەری درەختی بەدیهێنراوانی خوای گەورەیە.

پاشان سەیر بكە و بزانە كە چۆن ڕووناكیی خۆی و ئایینەكەی، بە خێرایی هەورەبروسكە، دەورەی خۆرهەڵات و خۆرئاوای دا و، نزیكەی نیوەی گۆی زەوی و پێنجیەكی گرۆی ئادەمیزاد، بە خواستی دڵ، دیاریی هیدایەتەكەی ئەویان بە ڕادەیەك وەرگرت، كە گیانی خۆشیانی لە پێناودا بەخت دەكەن!

جا ئایا نەفس و شەیتان توانای ئەوەیان هەیە كە = بە بێ ئەوەی خۆیان بە هەڵەدا ببەن = موناقەشەی ئەو بیروباوەڕانە بكەن كە ئەم مرۆڤە ڕای‌گەیاندوون؟ بە تایبەت

لەو دەعوایەیدا کە بناغەی هەموو بیروباوەڕەکانی تریەتی و، بریتییە لە :"لا إله الاّ الله" بە هەموو پلەکانیەوە؟!

نمی حەوتەم:

ئەگەر دەتەوێت بزانیت ئەو شتەی کە پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = هەڵدەسووڕێنێت و دەیخاتەکار، تەنها هێزێکی قودسیی بەرزە و هیچی تر نییە، ئەوا سەیری ئەو هەڵسوکەوتانەی بکە کە لەم دوورگە فراوانەدا کردوونی!

ئایا نابینیت ئەو هۆز و تیرە سەرەتایی و دواکەوتووانەی ناو ئەم بیابانە بەرینە، کە سەبارەت بە داب و نەریتیان توندوتیژن و لە دەمارگیری و ناکۆکیی نێوانیاندا تابڵێی سەرسەختن، چۆن ئەم کەسە، ڕەوشتە خراپە سەرەتاییەکانی ئەوانی لە ماوەیەکی زۆر کەمدا لابرد و بە یەکجاری ڕیشەکەنی کردن و، لە بریی ئەوانە، ڕەوشتی جوان و بەرزی پێبەخشین و، کردنی بە مامۆستا و ڕابەری جیهانی مرۆڤ و نەتەوە پێشکەوتووە خاوەن شارستانێتییەکان!

ئنجا بڕوانە! ئەم دەستەڵاتەشی تەنها بەسەر ڕووی دەرەوەدا نییە! بەڵکو دەرگای "دڵان"و "ژیرییەکان"یش دەکاتەوە و "ڕۆح" و "دەروونەکان"یش دەهێنێتە ژێر بار، بە ڕادەیەك کە بووە بە خۆشەویستی دڵان و، مامۆستای ژیرییەکان و، پەروەردەکاری دەروونەکان و، پادشای گیانەکان!!

نمی هەشتەم:

شتێکی ئاشکرایە کە لابردنی عادەتێکی بچووکی = بۆ نموونە وەك جگەرەکێشان = بە تەواوی، لەناو دەستە و تاقمێکی کەمدا، کە کاربەدەستێکی گەورە بیەوێت لایببات، لەوانەیە زۆر زەحمەت بێت، با هیممەتێکی گەورەشی تێدا بەکاربهێنێت.. کەچی ئەوەتا پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = چەندین عادەتی گەورە و زۆری لە نێوان چەندین هۆز و تیرەی گەورەدا بە تەواوی لابرد، کە سەبارەت بە نەریت و هەست و نەستەکانیان گەلێ سەرسەخت و دەمارگیر بوون. کەچی ئەم پێغەمبەرە = صلی الله علیه وسلم = بە هێز و هیممەتێکی وا کە بە چاوی ڕواڵەتبینی بە "کەم" دیارە و لە ماوەیەکی کورتیشدا، ئەو هەموو

عادەتانەی لە لا هەڵگرتن و، لە بریی ئەوانە و لە سروشت و ڕەفتاریاندا چەندین نەریتی بەرز و ڕەوشتی بەنرخی تێدا دامەزراندن!

هەر کە سەیری ئەم پێغەمبەرە = صلی اللّٰه علیه وسلم = دەکەین، هەزاران کاری ئاوا لە عادەتبەدەر لە هەڵس و کەوتەکانیدا دەبینین.

جا هەر کەسێك ئەم سەردەمە پڕ لە بەختەوەرییەی پێغەمبەر = صلی اللّٰه علیه وسلم = نەبینێت، ئەوا ئەم دوورگەیە دەکەین بە چاویدا و، تەحەددای دەکەین، دەبا خۆی تێدا تاقی بکاتەوە.. با سەد کەس لە فەیلەسووفەکانیان لەگەڵ خۆیاندا ببەن و بڕۆن بۆ ناو ئەو دوورگەیە و لەوێ سەدساڵی ڕەبەق کار بکەن و هەوڵ بدەن، با بزانین ئایا لە ماوەی ئەو سەد ساڵەدا دەتوانن یەك لە سەدی ئەوەی پێغەمبەر = صلی اللّٰه علیه وسلم = لە ساڵێکی ئەو کاتەدا ئەنجامی داوە، ئەوان بەو سەد ساڵە ئەنجامی بدەن؟!

نمی نۆهەم:

ئەگەر بە باشی شارەزای سروشتی مرۆڤ بیت، ئەوا دەزانیت کە هەرگیز بۆ هیچ مرۆڤێکی ژیر ئەوە مەیسەر نابێت کە: قسەیەك بکات بواری موناقەشەی تێدا بێت و، قسەکەش درۆیەکی وا بێت کە ئەگەر ئاشکرا ببێت ئەو کەسەی پێ شەرمەزار ببێت و، ئنجا بە بێ هیچ شەرم و شکۆ و دوودڵی و دڵەتەپێیەك (کە ئەوە بگەیەنن فێڵ لە قسەکەیدایە) و بە بێ هیچ ڕیا و زۆر لەخۆکردنێك (کە ئەوە بگەیەنێت درۆ دەکات) لە بەردەم دوژمنە ڕەخنەگرەکانیدا ئەو قسەیە بکات. با ئەو مرۆڤەش کەسێکی بچووك بێت و، قسەکەشی لە بارەی کار و فەرمانبەرییەکی بچووك و، بە جۆرێکی بێنرخ و، لەناو کۆمەڵێکی کەم و، لە بابەتێکی بێبایەخدا بێت..

بەڵێ، شتی وا هەرگیز بۆ مرۆڤی ژیر مەیسەر نابێت.

ئیتر ئایا چۆن فرتوفێڵ یان شتی پێچەوانەی ڕاستی، تێکەڵ بە قسە و دەعوای ئەم جۆرە کەسە دەبێت کە: فەرمانبەرێکی مەزنە، لە کارمەندییەکی گەورە و بوارێکی گەورەدا و، بە چۆنێتییەکی گەورە، لە کاتێکدا کە پێویستی بە

پاراستنێکی گەورەیە، لەناو کۆمەڵێکی گەورە و زۆردا و، لە بەرامبەر دوژمنایەتی‌یەکی یەکجار سەخت و، لە مەسەلە و دەعوایەکی گرنگ و گەورەدا؟

ئەوەتا ئەو کەسە (کە پێغەمبەرە صلی اللّٰه علیه وسلم) بە بێ ئەوەی گوێ بە کەس بدات، قسەی خۆی دەکات و سڵ لە هیچ شتێك ناکاتەوە و دوودڵی و شەرم و ترس و بیم و دڵەتەپێ لە هەڵس‌وکەوتی‌دا نی‌یە و، ئنجا زۆر بە پاکی و لـێبڕان و دڵسۆزی قسەی خۆی دەکات، بە ڕادەیەك کە دەماری دوژمنانی پێ گرژ ببێت، چونکە دەروون و ژیریی دوژمنانی بە لاواز و بێ‌نرخ دادەنێت و، عیززەتیان دەشکێنێت و، هەموو ئەمانەشیان بە شێوەیەکی توند و تیژی تابڵێی بەرز، ئاراستە دەکات!

باشە ئایا ئیتر دەگونجێ فڕوفێڵ تێکەڵ بە دەعوایەکی ئاوا ببێت، کە دەعوای کەسێکی وابێت و، لەو حاڵەتەش‌دا بێت کە باس‌کرا؟.. نەخێر، (**إنْ هُوَ إلاّ وَحْيٌ يُوحى**) (النجم:٤).

بەڵێ، حەق زۆر لەوە بڵند و گەورەترە کە فێڵ بەکاربهێنێت و، ڕوانینی حەقیقەتیش گەلـێ لەوە بەرزترە کە فڕوفێڵی لـێ بکرێت. بەڵێ، ڕێبازە ڕەوا و حەقەکەی ئەو هیچ پێویستی‌یەکی بە فڕوفێڵ نی‌یە و، ڕوانینە تیژبینەکەشی لەوە بەرزترە کە خەیاڵ و حەقیقەتی لـێ تێك‌بچێت و لە بەرچاوی‌دا بئاڵۆزێن!

نمی دەهەم:

سەیری بکە و گوێی لـێ ڕابگرە، بزانە چی دەفەرموێ. ئەوەتا لە بارەی چەند ڕاستی‌یەکی سەرسووڕهێنەر و، چەند مەسەلە و کێشەیەکی وەها دەدوێت و دەکۆڵێتەوە، کە دڵی مرۆڤ ڕادەکێشن و سەرنجی ژیری‌یەکانیش بەرەو بیرکردنەوە و تێڕامان ڕادەپێچن. چونکە وەك زانراوە، زۆر کەس لەوانەی کە حەزیان لە هەواڵ‌زانینی شتی نادیار و نەزانراوە، لە پێناوی ئەم حەزەیاندا بۆ دەرخستنی حەقیقەتی شتان، گەیشتوونەتە ئەوەی گیانیشیان بەخت بکەن!

ئایا نابینیت گەر پێت بوترێت:

ئەگەر نیوەی تەمەنت یان نیوەی سامانەکەت بەخت بکەیت، ئەوا لە "مانگ" یان لە ئەستیرەی بارام(مشتری)ەوە، یەکێك دێت و هەواڵی حاڵەتە

سەرسووڕهێنەرەکانی ئەوێ و، هەواڵی دواڕۆژی خۆیشت دەداتێ. ئەگەر کەسێك وات پێ بڵێت، لام وایە ئامادەیت نیوەی تەمەنت بەختبکەیت یان نیوەی سامانت لەو پێناوەدا بدەیت!

شتێکی گەلێ سەیرە کە ئامادە بیت لە پێناوی زانینی شتێکدا = کە زۆر پەرۆشی بیزانیت = نیوەی تەمەن و سامانت بەخت بکەیت، بەڵام بایەخ بە هەواڵدانی ئەم پێغەمبەرە بەڕێزە = صلی اللە علیە وسلم = نەدەیت کە یەکدەنگیی "ئەهلی شهوود" و تەواتوری پسپۆڕان لە پێغەمبەران و صیدیقان و ئەولیا و زانا لێکۆڵەرەکان تەسدیقی دەکەن، لە کاتێکدا کە ئەو پێغەمبەرە = صلی اللە علیە وسلم = لە بارەی ئیشوکاری پادشایەکەوە دەدوێت کە "مانگ" لە وڵاتی ئەودا لە مێشێك زیاتر نییە کە بە دەوری پەپوولەیەکدا بسووڕێتەوە کە ئەویش بە دەوری چرایەك لە نێوان هەزاران چرادا هەڵدەسووڕێت کە ئەو پادشایە لە مەنزڵێکدا دایگرساندوون لە نێوان هەزاران مەنزڵی میوانداریەکدا کە بۆ میوانەکانی ئامادەی کردوون.. هەروەها هەواڵی جیهانێکی پڕ لە شتی سەرسووڕهێنەر و لە عادەتبەدەر و، ڕووداوێکی گەردوونیی وەها سەیر ڕادەگەیەنێت کە ئەگەر گۆی زەوی پارچە پارچە ببێت و چیاکانیشی وەك هەور بچن بە حەوادا، هێشتا هێندەی یەك لە دەی ئەو ڕووداوە گەردوونییە سەیرە دەرناچێت!

جا ئەگەر دەتەوێ ئەمانە بزانیت، ئەوا لەسەر زمانی ئەو پێغەمبەرەوە = صلی اللە علیە وسلم = گوێ لەم جۆرە سوورەتانە ڕابگرە:

(إذا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ).

(إذا السَّماءُ انْفَطرَتْ).

(إذا زُلْزِلَتِ الاَرْضُ زِلْزالَها).

(اَلْقَارِعَة * ما الْقارِعَة) !

هەروەها بە جۆرێکی ڕاست هەواڵی داهاتوویەك بە ئێمە دەدات، کە داهاتووی هەموو دنیا لە بەرامبەریەوە وەك دڵۆپێك سەرابی بێسوود وایە لە

بەرامبەر زەریایەکی بێ لێوارەوە.. هەروەها مزگێنیی ئەوەمان پێ دەدات کە بە چاو دیویەتی، لە بارەی بەختەوەرییەکی ئەوتۆ کە بەختەوەریی دنیا لە چاویا وەك بریقەیەکی لەناوچوو وایە لە بەرامبەر خۆرێکی هەمیشەیییەوە!

نمی یازدەهەم:

بەڵێ، لە پشت پەردەی ئەم بوونەوەرە پڕ لە نهێنی و شتە سەرسووڕهێنەرانەوە، چەندین شتی سەرسووڕهێنەرتر چاوەڕێمانن و، دەبێ کەسێکی سەرسووڕهێنەری لەعادەتبەدەریش هەبێت کە هەواڵی ئەو شتە سەرسووڕهێنەرانە ڕابگەیەنێت و، لە ئەحواڵەکانی ژیانی ئەو کەسەوە بە ئاشکرا دەربکەوێت کە ئەو شتانەی باسیان دەکات، دەیانبینێت ئنجا هەواڵەکانیان ڕادەگەیەنێت و شایەتییان لەسەر دەدات.

بەڵێ، لە هەڵسوکەوت و ڕەفتارەکانیەوە دەبینین کە ئەو شتانەی لێیان دەدوێت، لە پێشدا دەیانبینێت ئنجا شایەتییان لەسەر دەدات و هەڕەشە و مزگێنییەکانیش ڕادەگەیەنێت.

هەروەها ئەو شتانەش کە باسیان دەکات، هەموویان مایەی ڕەزامەندیی ئەو خواوەندەن کە پەروەردگاری هەموو جیهانەکانە و نیعمەتە ئاشکرا و پەنهانەکانی خۆی بەسەردا باراندووین. هەروەها پێمان ڕادەگەیەنێت کە ئەو پەروەردگارە چیی لە ئێمە دەوێت تاکو ئەنجامی بدەین، هەروەها... هتد.

جا داخ بۆ ئەوانەی کە بێئاگان و، زەرەرمەندییش بۆ ئەوانەی ڕێگایان ون کردووە!

مرۆڤ سەری لە گەلحۆیی و بێئاگایی زۆربەی خەڵکی سووڕ دەمێنێت کە چۆن سەبارەت بەم حەق و ڕاستییە خۆیان کەڕ و کوێر ڕاگرتووە و، بایەخ بە فەرموودەی ئەم پێغەمبەرە بەڕێزە = صلى الله عليه وسلم = نادەن، لە کاتێکدا کە دەبێ مرۆڤ ڕۆحی خۆی بۆ مرۆڤی وا بەخت بکات و، واز لە هەموو دنیا بهێنێت و بە پەلە ڕووەو ئەو بڕوات؟!

نمی دوازدەهەم:

بزانە ئەم پێغەمبەرە بەڕێزەی = صلی اللّٰه علیه وسلم = کە ئێمە کەسێتی‌یە مەعنەوی‌یەکەی دەبینین و لە جیهانیش‌دا بە ئیش‌وکارە بەرزەکانی تابلێی بەناوبانگە، هەروەك بەڵگەیەکی گۆیا و ڕاستگۆیە لەسەر "تەوحید" و، ڕێ‌پیشاندەرێکی ئەوەندە حەق و ڕاستە بە ئەندازەی ڕاستیی "یەکتایی خوا"، هەر بەو جۆرەش بەڵگەیەکی بێ‌گومان و ڕوونە لەسەر "بەختەوەریی هەمیشەیی". بەڵکو هەروەك چۆن بە بۆنەی بانگەوازەکەی و ڕێنمایی کردنەکەیەوە بووە بەهۆی هاتنەدی و گەیشتنی مرۆڤ بە بەختەوەریی هەمیشەیی، هەر بەو جۆرەش، بە بۆنەی نزا و پاڕانەوە و بەندایەتی‌یەکەیەوە بۆ خوای گەورە، بووە بەهۆی بەدیهێنان و دروست کردنی ئەو بەختەوەری‌یە هەمیشەیی‌یە..

جا ئەگەر دەتەوێت ئەمە بزانیت، ئەوا فەرموو سەیری نوێژە گەورەکەی بکە، کە ئەوەندە گەورە و فراوانە خەڵکی دوورگەی عەرەب. بەڵکو دانیشتووانی گۆی زەویش لە پشت‌سەریەوە ڕیزیان بەستووە و ئەم نوێژەی لەگەڵدا دەکەن. ئنجا سەیری بکە، دەبینیت ئەو نوێژە بەو کۆمەڵە زۆرەوە بە شێوەیەك دەکات کە خۆی ئیمامە و لە میحرابی سەردەم و چەرخەکەیدا ڕاوەستاوە و لە پشت سەریشیەوە هەموو مرۆڤە بەڕێزەکانی گرۆی ئادەمیزاد هەر لە ئادەمەوە = دروودی لەسەر بێت = تا ئێستا و تا دنیاش دنیایە، لە ڕیزی سەردەمەکاندا نوێژیان لە پشت سەریەوە دابەستووە و "ئامین" بۆ پاڕانەوە و نزاکانی دەکەن. ئنجا گوێ ڕابگرە و بزانە لەو نوێژەدا کە بەو کۆمەڵە زۆرەوە دەیکات، چی دەڵێت؟ ئەوەتا بۆ شتێکی زۆر گەورە و پێویست و گشتیی وا دەپاڕێتەوە کە زەوی و ئاسمان‌و هەموو بوونەوەران بەشداریی ئەم پاڕانەوەیەی دەکەن و، هەموو بە زمانی حاڵیان دەڵێن: بەڵێ ئەی پەروەردگارمان! نزاکەی گیرا بکە، چونکە ئێمەش و هەموو ئەو درەوشانەوانەی ناوە جوانەکانی خۆیشت لە ئێمەدا، هەموومان داوای هاتنەدیی هەمان خواست دەکەین کە ئەو پێغەمبەرە = صلی اللّٰه علیه وسلم = لە نزاکەیدا داوای دەکات.

ئنجا سەیری چۆنێتیی پاڕانەوەکەی بکە، بزانە چۆن بە هەژاری‌یەکی گەورە و، تاسەیەکی توندوتیژ و، خەمێکی قووڵ و، خۆشەویستی‌یەکی خەفەتاوی‌یەوە

دەلالێتەوە، بە جۆرێك کە سۆز و هەستی بوونەوەرانی هەژاندووە و ئەوانیشی خستووەتە گریانەوە و، لە نزا و پاڕانەوەکەی خۆیدا بەشداری کردوون!

ئنجا سەیر بکە و بزانە بۆ چ مەبەستێك وا بەو جۆرە دەلالێتەوە. ئەوەتا بۆ ئامانج و مەبەستێك دەپاڕێتەوە کە ئەگەر نەیەتەدی ئەوا پایەی مرۆڤ، بەڵکو دنیا و تەنانەت هەموو بوونەوەران بۆ نزمترین پلە دادەبەزێتە خوارەوە و، هیچ نرخ و بایەخێکیان نامێنێت، بە هاتنەدیی ئەو مەبەستەش بوونەوەران بەرز دەبنەوە و پلەی کەماڵی خۆیان وەردەگرن.

پاشان بڕوانە چۆن بە داوای یارمەتیدانێکی دوور و درێژ و لالانەوەیەکی بەکوڵ و داوای بەزەییەکی خەماوییەوە، لە خوا دەلالێتەوە. بە جۆرێك کە تاسە و شەوقی عەرش و ئاسمانەکانیشی هەژاندووە و دەڵێی عەرش و ئاسمان پێکەوە هاوار دەکەن و دەڵێن: "خوایە گیان! پاڕانەوەکەی گیرا بکە"!

ئنجا بڕوانە ئەم داخوازییەی لە کێ داوا دەکات؟ بەڵێ، لەو خوایەی داوا دەکات کە بەتوانا و بیسەر و بەخشندە و زانا و بینەر و میهرەبان و بە بەزەییە.. ئەو خواوەندەی کە شاراوەترین نزای نادیارترین زیندەوەر لە پەنهانترین پێویستیدا، دەبیستێت و، وەك لە بەرچاودایە پاڕانەوەکەی گیرا دەکات و کارەکەی بۆ ئەنجام دەدات.. هەروەها لەو خواوەندەی کە کەمترین هیوای کەمترین زیندەوەر لە کەمترین مەبەستدا دەبینێت و، وەك لە بەرچاودایە، ئەو زیندەوەرە بەو ئاوات و مەبەستەی خۆی دەگەیەنێت، بە جۆرێکی پڕ لە حیکمەت و شێوازێکی ڕێكوپێکیش کەرەم و میهرەبانیی خۆی بەرامبەریان دەردەخات. کەواتە هیچ گومانێك لەوەدا نامێنێت کە ئەم پەروەردەکردن و کارئەنجامدانە، تەنها لە لایەن خوایەکی بیسەر و زانا و بینەر و داناوەیە.

نمی سیازدەهەم:

چەندە جێی سەرسووڕمانە!.. ئەم پێغەمبەرە = صلى الله عليه وسلم = داوای چی دەکات کە وا لە سەرزەویدا ڕاوەستاوە و مرۆڤە بەرێزەکانی گرۆی مرۆڤایەتیی لە پشت سەری خۆی کۆکردووەتەوە و، ڕووەو عەرشی مەزنی پەروەردگار دەستی بەرز کردووەتەوە و خەریکی دوعا و پاڕانەوەیەکی وایە کە هەموو جینني و ئینس "ئامین"ی بۆ دەکەن و، لە کاروبارەکانیەوە دەردەکەوێت

کە ئەم مرۆڤە مایەی شەرەفمەندیی ڕەگەزی مرۆڤ و هەڵکەوتەی بێوێنەی هەموو کات و گەردوونە و مایەی شانازیی هەموو بوونەوەرانە لە هەموو کاتێکدا..

لە پاڕانەوەکەشیدا هەموو ناوە جوانەکانی خواوەند، کە لە ئاوێنەی بوونەوەراندا دەردەکەون و دەدرەوشێنەوە، دەکات بە تکاکاری نزاکانی، تەنانەت خودی ئەو ناوانەش هەمان پاڕانەوە و داواکارییان هەیە کە ئەو داوایان دەکات!

گوێ ڕابگرە، ئەوەتا داوای ژیانی هەمیشەیی و بەیەکگەیشتن و بەهەشت و ڕەزامەندیی خواوەند دەکات!

خۆ ئەگەر ئەو هۆکارە لەژمارەبەدەرانەی وەك: میهرەبانی و چاودێری و دانایی و دادگەری، کە بە چاو دەبینرێن و لەسەر بوونی ئاخیرەت بەندن، ئەگەر ئەم هۆکارانە و ناوە پیرۆزەکانی خواوەندیش کە چەند هۆکارێکی داخوازی قیامەتن، گەر هەموو ئەمانە نەبوونایە، ئەوا هەر تەنها پاڕانەوەکەی ئەم کەسە نوورانییە سەروزیاد بوو بۆ ئەوەی کە پەروەردگاری، بە تایبەتی بەهەشت بۆ ئەو و هاوڕەگەزی ئەو (کە گرۆی مرۆڤە) بەدیبهێنێت و دروستی بکات، وەك لە هەموو بەهارێکدا چەندین بەهەشتی ڕازاوە بە موعجیزاتی بەدیهێنراوانی، بۆ ئێمە دروست دەکات! کەواتە هەروەك پێغەمبەرێتییەکەی بوو بەهۆی کردنەوەی دەرگای ئەم دنیایە بۆ تاقیکردنەوە و بەندایەتی، هەر بەو جۆرەش نزاو پاڕانەوەی بەندایەتییەکەی، بوو بەهۆی کردنەوەی دەرگای ئەودنیا بۆ تۆڵەسەندنەوە و پاداشتبەخشین.

جا ئایا دەگونجێ ئەم ڕێکوپێکییە زۆر و، بەرزییە فراوان و، سنعەتە جوان و بێعەیبو، جوانییە دوور لە ناشیرینییەی کە لە ڕادەیەکی وەهادایە وا لە کەسێکی وەك (غەزالـی) دەکات کە بڵێت: "ليس في الإمكان أبدع مما كان"، هەموو ئەمـانە بگۆڕرێن و ناشیرینییەکی عەیبدار و، ستەمێکی ناڕەوا و، ئاڵۆزبوونێکی گەورە جێیان بگرێتەوە، واتە: قیامەت نەیەتەکایەوە؟ چونکە گوێلـێبوونی نزمترین دەنگ لە نزمترین بەدیهێنراوەوە لە بارەی نزمترین پێویستی و مەبەستیەوە و، گیرابوونی ئەو نزا و داواکارییەی بەوپەڕی بایەخپێدانەوە، ئەم کارە = وەك لە بەرچاودایە = ڕوودات.. بەڵام لە هەمان کاتدا گوێ لە

بەرزترین دەنگ و پاڕانەوە لە بارەی گرنگترین و پێویستترین ئامانج و پێویستی‌یەوە نەگیرێت و، جوانترین داواکاری لە جوانترین هیوا و ئومێددا قبوولْ نەکرێت، کارێکی ئەوەندە ناشیرین و ناتەواوە کە هیچ ناتەواوی و ناشیرینی‌یەکی تری پێ ناگات. ئەوەش شتێکی یەکجار دوور و نەگونجاوە و، هەرگیز ئەم جوانی‌یە بێ‌عەیبە، ئەو ناشیرینی‌یە لەڕادەبەدەرە قبوولْ ناکات!

دەسا ئەی هاوەڵەکەم لەم گەشتە سەیرەدا!

ئایا ئەمانەی کە بینیتن سەروزیاد نین؟ خۆ ئەگەر دەتەوێت هەرچی شت هەیە لە بارەی ئەم زاتەوە بیانزانیت، ئەوا باش بزانە کە ئەو کارە شتێکی مەحاڵە و بۆ کەس نایەتەدی، تەنانەت ئەگەر سەد ساڵی ڕەبەقیش لەم دوورگەیەدا بمێنینەوە، هێشتا ناتوانین لە سەیرکردنی یەك لە سەدی کاروبار و فەرمانبەری‌یە سەیر سەرسووڕهێنەرەکانی ببینەوە و، بێزاریش نابین.

کەواتە با بەرەو دواوە بگەڕێینەوە و، چەرخ بە چەرخ و سەردەم بە سەردەم بڕوانین و بزانین چۆن ئەم چەرخانەی تر لە ڕووناکیی چەرخەکەی ئەویان وەرگرتووە و پێی گەشاونەتەوە و، وەکو بەهار پێی سەوز و ڕەنگین بوون..

بەڵێ، دەبینیت گوڵانی هەر چەرخێك لەم چەرخانەی بەسەریاندا تێپەڕ دەبین، دەمیان بە ڕووناکیی خۆری چەرخی بەختەوەری پشکووتووە و، هەریەك لەو چەرخانە چەندین بەرهەمی بەرز و بەنرخی بووە، وەك: ئەبوو حەنیفە و، شافیعی و، ئەبوو یەزیدی بەستامی و، جونەید و، شێخ عبدالقادری‌خەیلانی و، ئیمامی غەزالی و، شاهی نەقشبەند و، ئیمامی ڕەببانی و، هەزاران بەروبوومی ڕووناکی تری وەك ئەو زانایانە، کە لە ڕووناکیی ڕێنمایی ئەو زاتە نووارنی‌یە بەهرەمەند بوون. جا با ئێستا باسکردنی ئەوەی کە لەخەڕانەوەکەماندا دیومانە، بە درێژی بۆ کاتێکی تری هەڵبگرین و، ئێستا صەلات و سەلام پێشکەش بەو زاتە نوورانی‌یە بکەین کە خاوەنی موعجیزاتە و خەورە و سەروەرمان حەزرەتی محمدە = صلی الله علیه وسلم = لەو صەلات و سەلامانەی کە هێما بۆ هەندێ لە موعجیزەکانی دەکەن:

"على مَنْ أُنزِلَ عليه الفرقان الحكيم من الرحمن الرحيم من العرش العظيم سيدنا محمد ألفُ ألفِ صلاةٍ وسلامٍ بعدد حسنات أمته.

على مَن بشّر برسالته التوراة والإنجيل والزبور والزبر، وبشّر بنبوته الإرهاصاتُ وهواتفُ الجن وكواهن البشر وانشق باشارته القمر: سيّدنا محمد ألفُ ألفِ صلاةٍ وسلامٍ بعدد أنفاس أمته.

على مَن جاءت لدعوته الشجر، ونزل سرعةً بدعائه المطر، وأظلّته الغمامة من الحرّ، وشبع من صاعٍ من طعامه مآت من البشر، ونبع الماء من بين أصابعه كالكوثر، وانطق الله له الضبّ والظبي والذئب والجذع والذراع والجمل والجبل والحجر والمدَر والشجر، صاحب المعراج ومازاغ البصر، سيدنا وشفيعنا محمد ألفُ ألف صلاة وسلام بعدد كل الحروف المتشكلة في الكلمات المتمثلة باذن الرحمن في مرايا تموجات الهواء عند قراءة كل كلمة من القرآن من كل قارئ من أول النزول الى آخر الزمان، واغفرلنا وارحمنا يا إلهنا بكل صلاة منها. آمين".

(بزانه! ئەو شتانەی کە دەبن بە بەڵگەی پێغەمبەرێتیی حەزرەت = صلى الله عليه وسلم = لە ژمارە نایەن و، زانا لێکۆڵەرە مەزنەکان لەم بارەیەوە کتێبیان داناوە، منیش لەخەڵ کۆڵەواری و کەمتوانایی خۆمدا چەند تیشکێکی ئەو خۆرەم لە نامیلکەیەکی تورکیدا بە ناونیشانی: "چەند تیشکێك لە ناسینی پێغەمبەرەوە = صلى الله عليه وسلم = " و، لە مەکتووبی نۆزدەهەمیشدا ڕوون کردووەتەوە. بە کورتیش لایەنەکانی ئیعجازم لە موعجیزەخەورەکەیدا کە قورئانە، ڕوون کردووەتەوە و، بە پێی تیگەیشتنی کەمو کورتی خۆیشم لە پەیامی "لوامع"دا ئاماژەم بۆ چل ڕووی ئیعجازی قورئان کردووە، یەکێکیشم لەو چل ڕووە، کە لایەنی ڕەوانبێژییە بەرزە بێوێنەکەی دارشتنی قورئانە، لە نزیکەی چل لاپەڕەیەکدا لە تەفسیرە عەرەبییەکەم کە ناوی: "اشارات الاعجاز"ە، ڕوون کردووەتەوە.. جا ئەخەر حەز دەکەیت ئاخاداری ئەمانە ببیت، ئەوا فەرموو سەر لەو سێ کتێبە بدە).

نمی چواردەهەم:

بزانە! قورئانی پیرۆز، کە خۆی لە خۆیدا دەریای موعجیزاتە و موعجیزەی هەرەخەورەی پێغەمبەرە صلی الله علیه وسلم، "پێغەمبەرێتی"ی حەزرەت و، "یەکتایی" خواوەند بە جوانی دەچەسپێنێت و، ئەوەندە بەڵگەی زۆر و زەبەندەش لەسەر ئەم مەسەلانە دەردەخات و دەهێنێتەوە، کە ئیتر پێویست بە هیچ بەڵگەیەکی تر نامێنێتەوە، وا ئێمەش لێرەدا ئاماژە بۆ پێناسەکەی دەکەین و، پاشان پەنجە بۆ چەند بریسکەیەکی ئیعجازەکەی درێژ دەکەین، لەوانەی کە هەندێ کەس پرسیاریان لە بارەوە دەکەن:

ئەگەر دەڵێیت: قورئان چیە؟

لە وەڵامدا پێتدەوترێت:

قورئان سەرخوزەشتەی ئەزەلیی ئەم بوونەوەرانەیە و، وەرخێڕی ئەبەدیی ئەو زمانانەی بوونەوەرانە کە ئایەتە تەکوینییەکانی خەردوون دەخوێننەوە و، موفەسسیر و ڕوونکەرەوەی کتێبی جیهانە.. هەروەها دەرخەر و ئاشکراکەری ئەو خەنجینە پەنهانانەی ناوەکانە کە لە نێوان زەوی و ئاسمانەکاندا شارراونەتەوە.. هەروەها کلیلێکە بۆ کردنەوەی حەقیقەتی ئەو کاروبارانەی کە لە ناوەندی دێڕەکانی ڕووداوەکاندا حەشار دراون.. هەروەها زمانی جیهانی پەنهان(غیب)ە لە جیهانی بینراو(شهادة)دا.. هەروەها خەنجینەی خفتوخۆ ئەزەلییە پاك و بێخەرد و، ئاوڕدانەوە میهرەبانییە ئەبەدییەکانی خوایە.. هەروەها بناغە و نەخشە و ئەندازە و خۆری ئەم جیهانە مەعنەوییە ئیسلامییەیە.. هەروەها نەخشەی جیهانی ئەو دنیایە.. هەروەها وتەیەکی ڕوونکەرەوە و، تەفسیرێکی ئاشکرا و وتەیەکی ڕوون و، بەڵگەیەکی یەکلایی کەرەوەی توندوتۆڵ و تەرجومانێکی ڕووناکی زات و سیفات و ناو و کاروبارەکانی خواوەندە.. هەروەها پەروەردەکاری جیهانی مرۆڤایەتییە و.. وەك ئاو و ڕووناکیش وایە بۆ مرۆڤایەتیی خەورە کە ئیسلامەتییە.. هەروەها وەك دانایی ڕاستەقینەیە بۆ جۆر و ڕەخەزی مرۆڤ، ڕابەر و ڕێ پیشاندەریشیانە بۆ ئەو شتانەی کە مرۆڤیان لە پێناودا دروست کراوە.. هەروەها قورئان وەك کتێبی شەریعەتە بۆ مرۆڤ، کتێبی

دانستیشه.. هەروەك كتێبی دوعا و بەندایەتی‌یە، بە هەمان جۆر كتێبی فەرمان و بانگەوازیشە.. هەروەك كتێبی ذیكرە، كتێبی فیكریشە.. هەروەك تەنها یەك كتێبە، بەڵام لە بەرامبەر پێویستی‌یە مەعنەوی‌یەكانی مرۆڤەوە چەندین كتێبی تێدایە.. هەروەها ئەم قورئانە وەك مەنزڵێكی پیرۆزی پڕ لە نامە و كتێب وایە، بە ڕادەیەك كە بۆ مەشرەبی هەر یەكە لە ئەهلی مەشرەبە جۆراوجۆرەكان و ڕێبازی هەر یەكە لە خاوەنی ڕێبازە جیاجیاكان، لە ئەولیا و صیددیقان و خواناسان و زانا لێكۆڵەرەكان، بۆ هەر یەك لەمانە، نامەیەكی پیشان داوە كە شیاوی چێژی مەشرەبەكەی ئەو بێت و، ئەو مەشرەبەی پێ ڕووناك ببێتەوە و لەخەڵ ڕێڕەوی ڕێبازەكەی‌دا بگونجێت، بە ڕادەیەك كە دەڵێی ئەم قورئانە لە كۆمەڵە نامەیەك پێكهاتووە!

* سەیری ڕوونكردنەوەی بریسكانەوەی ئیعجاز بكە لە دووپاتكردنەوەكانی قورئاندا، كە نەفامان، بە خەیاڵی خۆیان، بە ناتەواویی لە قەڵەم دەدەن لە ڕەوانبێژیی قورئاندا:

بزانە كە لەبەر ئەوەی قورئان كتێبی ذیكر و دوعا و بانگەوازە، ئەوا دووپاتبوونەوەی جوانتر و ڕەوانتر و تەنانەت پێویستترە. كەواتە بەو جۆرە نی‌یە كە نەفامان و كەسانی بیركورتخومان دەبەن. چونكە ذیكر دووپات دەبێتەوە و، دوعا دەوترێتەوە و بانگەوازیش جەختی لەسەر دەكرێتەوە، ئەمەش لەبەر ئەوەی كە دووپاتبوونەوەی ذیكر ڕووناكی دەبەخشێت و، بە وتنەوەی دوعا و دووپاتبوونەوەی بانگەوازیش، دوعاكە جێگیر دەبێت و بانگەوازەكەش جەختی لەسەر دەكرێت.

جا لەبەر ئەوەی كە قورئان دەرمان و شیفای هەموو كەسێكە لە هەموو كاتێكدا و، هەموو كەسێكیش لە هەموو كاتێكدا بۆی نالوێت كە هەموو قورئان بخۆێنێتەوە، ئەوا خواوەندی دانای میهرەبان زۆربەی مەبەستەكانی قورئانی لە زۆر سوورەتدا، بە تایبەت لە سوورەتە درێژەكاندا، داناوە. بە ڕادەیەك كە هەریەك لەو سوورەتانە وەك قورئانێكی بچووكی لێ‌هاتووە و، بەم جۆرە ڕێگای بۆ هەموو كەسێك ئاسان كردووە بێ ئەوەی كەس بێبەش بكات. لەبەر ئەوە،

باسی "تەوحید" و "حەشر" و چیرۆکی "حەزرەتی مووسا"ی = علیه السلام = دووپات کردووەتەوە.

پاشان بزانە! هەروەك پێویستی‌یەکانی لەش، بەپێی کات دەخۆرێن و جیاجیان، هەر بەو جۆرەش پێویستی‌یە مەعنەوی‌یەکانی مرۆڤ کاتەکانیان جیاجیایە. ئەوەتا پێویستیی مەعنەویی مرۆڤیش بۆ بەشێکیان بە وێنەی پێویستیی لەش وایە بۆ "هەوا" و لە هەموو چرکەیەکدایە وەك "هو الله" بۆ ڕۆح و، بۆ بەشێکی تر لە هەموو کاتێكدایە وەك "بسم الله".. ئیتر بەم جۆرە ئەوانی تریش بۆ خۆت لێكبدەرەوە.

کەواتە دووپاتبوونەوەی ئایەت و وشەکان بۆ دەرخستنی دووپاتبوونەوەی پێویستی‌یەو، ئاماژەیە بۆ زۆری و توندیی ئەو پێویستی‌یە، هەروەها بۆ بێدارکردنەوە و لەخەوهەڵساندنی دەماری پێویستی‌یە و، بۆ شەوق دروستکردنی مرۆڤە بۆ ئەو پێویستی‌یە و، بۆ جووڵاندنی ئیشتیهای پێویستی‌یە سەبارەت بەو خۆراکە مەعنەوی‌یانە.

بزانە کە: قورئان دامەزرێنەری ئەم ئایینە خەورە و توندوتۆڵە و بنیاتنەری بنچینەکانیەتی. هەروەها بناغەکانی ئەم جیهانە ئیسلامی‌یەیە و، هەڵگێڕ و ئاڵوخۆڕکەری لایەنە کۆمەڵایەتی‌یەکانی ژیانی خڕۆی مرۆڤە و، وەڵامی خشت پرسیارە دووپاتبووەکانی سەرجەم چین و توێژە جیاجیاکانی خڕۆی مرۆڤی تێدایە کە چ بە زمانی دەم و چ بە زمانی حاڵ دەیان کەن. خۆ دووپاتکردنەوەش کارێکی خەلێ پێویستە بۆ "دامەزرێنەر"، تاکو ئەوەی دایدەمەزرێنێت جێگیری بکات و.. پێویستی بە وتنەوەی یەك لە دوای یەك هەیە، تاکو ئەوەی دەیەوێت جەختی لەسەر بکات و پشتی بگرێت.

بزانە! کە قورئان لە بارەی چەند کێشەیەکی خەورەوە دەدوێت و، دڵان بانگ دەکات کە باوەڕیان پێ بکەن و.. چەند ڕاستی‌یەکی وردیش ڕوون دەکاتەوە و داوا لە ژیری‌یەکان دەکات کە بیانزانن، کەواتە بۆ ئەوەی ئەم کێشانە لەناو دڵاندا دابمەزرێنرێن و لە بیری زۆربەی خەڵکیشدا جێگیر بکرێن، پێویستە لە چەند شێوە و شێوازێکی جیاجیادا دووپات بکرێنەوە.

ئنجا بزانە کە هەموو ئایەتێکی قورئان بەر و پشت و سنوور و هەڵاتگە(مطلع)ی خۆی هەیە و، هەر چیرۆکێکیش چەندین حوکم و سوود و مەبەست ڕووی تێدایە. دەبینیت لە جێگایەکدا لەبەر یەکێك لەو ڕووانە باس دەکرێت، بەڵام لە جێگایەکی تردا لەبەر ڕوویەکی تر، لە سوورەتێکدا لەبەر یەکێك لەو مەبەستانە باس دەکرێت، کەچی لە سوورەتێکی تردا لەبەر مەبەستێکی تر. کەواتە دووپاتبوونەوەکە، تەنها لە ڕواڵەتدایە.

* سەبارەت بەوەش کە قورئان باسی هەندێ بابەت و مەسەلەیخەردوونی بە کورتی و پوختی دەکات و، لە هەندێکی تریدا بە شێوەیەکی تەماوی دەدوێت، لە ڕاستیدا ئەم کارەی قورئان، بریسکەیەکی درەوشانەوەی ئیعجازە و، ئەهلی ئیلحاد بە هەڵەدا چوون کە بە وەهمی خۆیان ئەمەیان بە نەنگی لە قورئاندا داناوە و، کردوویانە بە جێی ڕەخنەیان.

ئەخەر دەڵێیت:

بۆچی قورئان وەکو هونەری فەلسەفە و حیکمەت لە بارەی بوونەوەرانەوە نادوێت و، هەندێ مەسەلە بە کورتی باسدەکات و، هەندێکی تریشیان بە شێوازێك باس دەکات کە لەخەڵ هەست و بیری زۆرینەی خەڵکیدا بگونجێت و، بیریان ماندوو ناکات و ئازاریان نادات. بەڵکو لە ڕواڵەتدا زۆر بە ڕەوانی و ئاسایی باسیان دەکات؟

لە وەڵامدا دەڵێین:

چونکە فەلسەفە لە ڕێ حەق لایداوە و ڕێی لێ ون بووە!

دیارە بە حەتمی لەو دەرس و وتانەی پێشوو تێخەیشتیت لەوەی کە: قورئانی پیرۆز کاتێ باسی بوونەوەران دەکات، بۆ ئەوە باسیان دەکات کە بیانکات بە بەڵگە لەسەر زات و سیفات و ناوە جوانەکانی خوایخەورە. واتە: واتاکانی کتێبیخەورەیخەردوون لە خەڵك تێدەخەیەنێت، تاکو بەدیهێنەری خەردوونیان پێ بناسێنێت. بەو واتایەی کە قورئانی پیرۆز "بوونەوەران" لە پێناوی بەدیهێنەرەکەیاندا بەکاردەهێنێت، نەك لە پێناوی خودی ئەو بەدیهێنراوانەدا! ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە قورئان لە قسە وخوفتاریدا ڕوو لە جەماوەر دەکات.

کەواتە مادەم قورئان لە باسەکانیدا بوونەوەران بۆ ئەوە بەکار دەهێنێت کە بیانکات بە بەڵگە لەسەر بەدیهێنەریان، ئەوا مەرجی "بەڵگە" ئەوەیە کە لە بەرچاوی جەماوەردا لە "ئەنجام"ەکەی ڕوون و ئاشکراتر بێت.

پاشان مادەم قورئان ڕابەرە، ئەوا بەلاغەتی ڕابەرایەتی کردن لەوەدایە کە لەخەڵ بیرکردنەوە و ڕوانینی عەوام(زۆرینە)ی خەڵکیدا بڕوات و، هەستەکانیان ڕەچاو بکات و، بێزاری لە بیری جەماوەردا لاببات، تاکو ڕوانینیان بە بێهوودە و بێسوودخەرفتاری بێزاریو نەشازی نەبێت و، بیرکردنەوەشیان چەواشە نەکات و، هەستیان = بە بێ هیچ سوودێك = پەرتەوازە نەبێت.. کەواتە ڕەوانترین خوفتارێك ئاراستەی ئەوان بکرێت و، باشترین ڕێنمایی بۆیان ئەوەیە کە ئاشکرا و ئاسان و کورت بێت، تاکو بە ئاسانی لێی تێبگەن و لێی بێزار نەبن و، لەو شتانەدا کە ئەوان پێویستیان بە درێژەپێدانی نییە، ئەم بە کورتی بۆیان باس بکات و، بۆ شتە وردەکانیش نموونە بهێنێتەوە، تاکو بەم کارە لە تێگەیشتنی ئەوان نزیکیان بخاتەوە.

جا لەبەر ئەوەی کە قورئان ڕابەرە بۆ هەموو چینەکانی مرۆڤایەتی، ئەوا بەلاغەتی ڕابەرایەتی وا پێویست دەکات کە شتێك باس نەکات زۆربەی خەڵك بخاتە هەڵەکاری و سەرپێچی کردنەوە سەبارەت بەو شتانەی کە بەخوێرەی ڕواڵەتبینیی خۆیان بە بەدیهیی دەزانن و، ئەو شتە هەستپێکراو و باوانەی ناو ئەوان = بە بێ هیچ پێویستییەك بەخۆڕین = نەخۆڕڕێن و، ئەو شتانەش کە ئەوان لە کار و فەرمانبەری و ئەرکە سەرەکییەکەیاندا پێویستیان پێیان نییە، ئەم هەر باسیان نەکات، یان ئەگەر باسیشی کردن، بە پوختی لە بارەیانەوە بدوێت..

بۆ نموونە: قورئان باسی "خۆر" دەکات، بەڵام نەك لەبەر خۆر خۆی و چییەتییەکەی، بەڵکو لەبەر ئەو کەسەی کە ڕووناکی کردووەتەوە و کردوویەتی بە چرا و، لە بارەی کارمەندییەکەی خۆرەوە دەدوێت کە لەوەدایە بووە بە تەوەرەیەك بۆ دەرخستنی سنعەتی کردگار و ڕێكوپێکیی بەدیهێنراوان. خۆ ڕێکخستن و ڕێكوپێکیش بریتین لە چەند ئاوێنەیەك کە بەدیهێنەری مەزنمان پێدەناسێنن.

کەواتە قورئان بە پیشاندانی ڕێك‌وپێکی لە تان‌وپۆی چنینی بەدیهێنراواندا، کەمالاّتی بەدیهێنەری دانا و زانامان پێ دەناسێنێت و، کە دەفەرموێ: (**والشَّمْسُ تجري**) (یس:٣٨) تێمان دەخەیەنێت و بێدارمان دەکاتەوە بۆ هەڵس‌وکەوتەکانی توانستی خەورەی خواوەند لە جیاوازیی نێوان شەو و ڕۆژ و، یەك لە دوای یەك هاتنی هاوین و زستاندا. بەم سەرنجڕاکێشانەش خوێبیست بۆ خەورەیی دەستەڵات و توانای کردخار و یەکتایی لە پەروەردخارییەکەی خوادا بێدار دەکاتەوە. جا ئیتر حەقیقەتی هاتوچۆی خۆر هەرچۆن و بە هەر شێوەیەك بێت، هیچ کارێك ناکاتە سەر مەبەستەکەی قورئان، کە بریتی‌یە لە پیشاندان و دەرخستنی ئەو ڕێکخستنە دیار و چنراوە(منسوج)ی کە لە کاروباری خۆردا هەیە.

هەروەها دەفەرموێ:

(**وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِراجاً**) (نوح:١٦)..

کە قورئان وشەی: "سراج" لەم دەستەواژەیەدا بەکاردەهێنێت، جیهان لە شێوەی کۆشکێك‌دا دەردەخات و، کەرەسەکانی ناو جیهانیش لە شێوەی پێداویستی‌یەکانی ناو ئەو کۆشکەدا پیشان دەدات و، شتە ڕازاوەکان و خۆراکەکانی ناویشی بە هی دانیشتووان و میوانەکانی ناو ئەو کۆشکە لە قەڵەم دەدات و، لەو دەربڕینەدا وا لە مرۆڤ دەکات کە هەست بکات و پەی بەوە ببات کە دەستێکی ڕەنگین و سەخاوەتمەند و میهرەبان بۆ میوانەکان و خزمەتخوزارەکانی ناو ئەو کۆشکە ئامادەی کردوون. "خۆر"یش لەو کۆشکەدا بریتی‌یە لە کارپێ‌سپێرراوێکی بەردەست و چرایەکی ڕووناك‌کەرەوە.

کەواتە بەکارهێنانی وشەی "سراج" لەم‌خوزارشتەدا، مرۆڤ بۆ بەزەیی و میهرەبانیی بەدیهێنەر لە نێوان خەورەیی پەروەردخارێتی‌یەکەی‌دا بێدار دەکاتەوە و، مرۆڤیش لە چاکەکاری‌یەکانی ئەو خواوەندە لە نێوان فراوانیی میهرەبانی‌یەکەی‌دا تێ‌دەخەیەنێت و، وایان لـێ دەکات کە هەست بەو سەخاوەتمەندی‌یانەی خواوەند بکەن کە لە خەورەیی پادشایی‌یەکەی‌دا هەیە.

ئنجا ئێستا خوێ لەو مرۆڤە فەلسەفی‌یە زۆربلێ‌یە ڕابگرە، بزانە لە بارەی خۆرەوە چی دەلێت ؟.. ئەوەتا دەلێت :

(خۆر پارچەیەکی زەبەلاحی تواوەی ئاگرە و، هەر لە جێی خۆی بە دەوری خۆی‌دا دەخولێتەوە و، چەند پزیسکێکی لێ جیا بووەتەوە، کە بریتین لە زەوی‌یەکەمان و هەسارە خەڕۆکەکانی تر. جا ئەم قەبارە خەورە و جیاجیانەش، کە یەکجار زەبەلاحن، خەورەیی‌یان ئەوەندەیە و.. ماهییەتیان ئەوەیە).

جا بڕوانە ئەم مەسەلەیە جگە لە سەرسووڕمان و واقوڕمان چ سوودێکی پێ‌خەیاندیت؟ خۆ نە کەمالێکی زانستی و، نە چێژێکی ڕۆحی و، نە ئامانجێکی ئادەمی‌یانە و، نە سوودێکی ئایینیی پێ نەخەیاندیت..

لەمەوە قیاس و بەراوردی مەسەلەکانی تریش بکە، تاکو نرخ و بەهای ئەو مەسەلە فەلسەفی‌یانە بزانیت کە بە ڕواڵەت شتێکی ڕازاوەن، کەچی لە ڕاستی‌دا ناوەرۆکەکەیان نەزانی‌یەکی خاڵی و بەتاڵە!

کەواتە با زرق و برقە ڕواڵەتی‌یەکەی فەلسەفە لە خشتەت نەبات و، هەرگیز پشت لە ڕوونکرنەوەکانی قورئانی خاوەن ئیعجاز هەڵ نەکەیت.

اللّهم اجعل القرآن شفاءً = لنا ولكاتبه وأمثاله = من كل داء ومؤنساً لنا ولهم في حياتنا وبعد موتنا، وفي الدنيا قريناً، وفي القبر مونساً، وفي القيامة شفيعاً، وعلى الصراط نوراً، ومن النار ستراً وحجاباً، وفي الجنة رفيقاً، والى الخيرات كلها دليلاً وإماماً، بفضلك وجودك وكرمك ورحمتك يا أكرم الأكرمين ويا أرحم الراحمين. آمين.

اللّهم صلّ وسلم على مَن أُنزل عليه الفرقان الحكيم وعلى آله وصحبه أجمعين. آمين. آمين.

بیدارى:

لەو چل جۆرانەی ئیعجازی قورئان پازدە جۆرمان لە "مەسنەویی نووری"دا باس کردووە، لە شەش دڵۆپی نمی چوارەم، بە تایبەت لە شەش سەرنجە وردەکانی

دڵۆپی چوارەمدا. لەبەر ئەوە لێرەدا بە کورتی باسمان کردن. جا هەر کەسێك دەیەوێت بە درێژی ئاگادار بێت، با سەرێك لەوێ بدات.

---

[1] "حسين الجسر" سەد و چواردە مزگێنیی لەو کتێبانە دەرهێناوە و لە کتێبی "الرسالة الحميدية"دا تۆماری کردوون. جا ئەگەر دوای دەستکاری و تەحریفی ئەو کتێبانە تا ئەم ڕادەیە مزگێنییان تێدا مابێت، ئەوا بێگومان دەبێ پێش دەستکاری و تەحریف کردنیان مزگێنیی خەڵکی زیاتریان بە ڕاشکاوی تێدا بووبێت! (دانەر)